

MANAS DESTANININ SEÇENEKLERİ ARASINDA BAZI FARKLAR¹

(S. Karalayevin ve J. Mamayevin seçeneklerinin Karşılaştırmalı Tahlili)

Subagojoyeva Çolpon Temirbek kızı Arabayev

adına Kırgızistan Devlet Üniversitesi. e-mail:
chopa_1970@mail.ru

Önce söz vardı her bir halk onun kendisini ve kültürünü başkalarından farklı yapan kültürel zenginliği ile gurur duymaktadır. İnsan tarih boyunca kendi düşünce ve duygularını heykeltıraşlık, ressamlık gibi araçlarla nesillerden nesillere aktarmış. Bunu tüm dünya halkları devam ettirmeye çalışmışlardır ve sonuç muhteşem abideler oluşmuştur. Kırgızlarda en eski zamanlardan beri kelimenin büyük önemi olmuştur. Halk kendi müdrikliğini, manevi mirasını söz aracılığı ile tarihte yaşatmaya çaba gösteriyordu. Beşik manilerinden masallara, efsanelere, Destanlar kadar tüm manevi miras böylece oluşmuş, yeni nesillere armağan edilmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Manas destanı ise Kırgızların hayatında özel bir anlam taşımaktadır. Ünlü fikir ve bilim adamlarının tabirince söylersek, Manas, Kırgız halkının ansiklopedisidir. Buna göre de Kırgız halkı hem Manas destanı ile, hem de Manası ezber olarak yaşatanlarla gurur duymaktadır. Manas Kırgızların hayatının tüm yönlerini aksettiren bir destandır. Her bir bilim dalı bu destan sunulan bu veya diğer bölümler yüzlerce olgular bula bilir. Manas destanı hacmine ve içeriğine göre dünyadaki tüm Destanları aşmak geçiyor. Sayakbay Kalaraevin kaleme aldığı Manas seçeneği 500553 şiir satırına ulaşmaktadır. Yarım milyon satan bu destan 30 ciltlik kitap hacindedir. Manas'ın genelde 3 lükten ibaret trilojisi yayılmıştır. Bunlar Manas, Semetey ve Seytek'dir. Karalayev bu üçlüğü genişleterek daha bir destan boyunca

---

¹ Bu makale, 11-13 Mayıs 2014 tarihinde Eskişehir'de düzenlenen 'Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi' nde bildiri olarak sunulmuştur

ilave etmiştir. Alımsarık, Kulansarık,, adlı bir boy. Ama maalesef onun ilave ettiği Manas boyu yazıya alınmamış ve günümüze tam şekilde ulaşmamıştır. Sayakbay Karalayevin Manas seçeneğinde daha çok askeri olaylar hakkında söz ediliyor. Bu destanlarda Çin hanları olan Alooke, Molto, Konurbay ve başkaları ile savaşlar hakkındadır, Neskaranın, Nukerin vb orduları ile kaybedilmiş toprakların geri alınması uğruna, bağımsızlık için Tekes, Orgo, Akunbeşim hanlarla ve Ala Dağı işgal eden Kalmuk'larla, Çinlilerle savaşlar anlatılmaktadır. Daha sonra Kırgızların dış tehlikeyi etkisiz hale getirmek için yaptıkları seferler, Büyük yürüyüş tasvir olunmaktadır. Bu boylarda Yiğitlerin kahramanlıkları özellikle tasvir olunuyor. Karalaev kendisi de duyurduğu gibi ben bu destan daha çok, Kahramanların, savaşın tasvir edildiği kısımları sevdim. Ama tüm bu doğuş ve kitlesel yiğitlik epizotlarından başka Manas Kırgızların olağan günlük hayatıyla ilgili bolca tasvirler vardır. Bu yüzden Manas'ın bedii ve tarif özellikleri zenginliğine göre hayret uyandırmaktadır. Barış döneminde halkın hayatı bol, sakinlikle tarif olunuyor, detaylıca anlatılıyor. Bu kısımlarda gelenekler, örf-adetler, ev yapımı, yemek yapılması, giysiler, silahlar, Hayvancılık, tarım, aile-meişet ilişkileri, füğün ve defin adetleri hakkında bolca materyal vardır. Bir Kırgız nerede olursa olsun, yanında veya kalbinde en yükseklikte tutacağı bir Manas vardır, Manası söyleyenlere ise derinden-derine müthiş bir sevgi ve saygı vardır. Her bir Manas'çının söyleminde ortak bölümler vardır. Mesela, Manas'ın doğması, Manas'ın işaretlenmesi, Keketöy anıları, Büyük yürüyüş, ve başkaları. Kendi hafızasının ve yaratıcılık olanaklarına uygun olarak, her bir söylemci bu veya başka zamanlara ait bölümler kendi ilavelerini edebilir. Bu yüzden de, J. Mamayın Manası başkalarının söylediği Manaslardan (onlar cemi 90 varyantdadır ve hepsi de Kırgızistan Milli Bilimler Akademisinin arşivinde saklanmaktadır) farklıdır. Jusup Mamay ifade etmektedir ki Çin Halk Cumhuriyetinde yaşayan 200 bin civarındaki Kırgız neredeyse hepsi Manasa ve Manasa söyleyicilerine saygı duymaktadır. tabii ki Jusup Mamayın Manas seçeneği 232 165 Satır oluşuyor. (1996 yılında

Sincan'da el basması ile basılmıştır). Bu Çin'de yaşayan Kırgızlar arasında gayda alınmış en büyük Manas. J. Mamayın mansi geleneksel olan 3 boydan başka daha 8 nesli, demek ki, daha 8 boyu kapsar. Bunlar. Manas, Semetey, Seytek, Kenenim, Seyit, Asılbaça-Bekbaça, Sombilek, Çigitey dir. Manas boyu 50 bin satırdır olmakla bu içeriği içeriyor- Kırgızların kökeni, Alook Hanın Kırgızlar üzerine yürüyüşü, Manas'ın Çocukluğu, Manas'ın ilk kahramanlıkları, Manas'ın han ilan edilmesi, Keketöyün anılması, Almambetin revayeti, Büyük Yürüyüş, Büyük Savaş, Son Savaş, Semetey 37 bin satırdır . Manas'ın ölümünden sonra Semetey onun işini devam ettiriyor. Bu bölümde Semeteyinn Kalmuklarla savaşları, Semeteyin yiğitlerinden olan Kançaronun Semeteyi öldürerek kendi halkını düşmana teslim etmesinden bahsediliyor. Seytek bölümü 25 bin satırdır. Burada Semeteyin oğlu Seytek'in kahramanlıklarından konuşuluyor. Seytek Kırgız halkını Kalmukların esaretinden boşaltır. Kenenim 34 bin satırdır. Bu bölümde Kenenim düşmanla savaşarak onu yeniyor ve uzun süreli bir barış dönemi başlıyor. Seyit 11 bin satırdır. Bu bölümde Seyitin 7 kafalı ejderha ile vuruşundan söz ediliyor. Seyit prenses Kılıkla evleniyor ve 22 yaşında ölüyor. Asılbaça ve Bekbaça adlı ikizleri doğurduktan sonra Kılıka da ölüyor. Asılbaça ve Bekbaça bölümü 30 bin satırdır. Anne ve babasız kalan ikizleri dayıları Kenenim büyütüyor ve terbiye ediyor. Savaşların birinde genç yaşlı Asılbaça ölüyor, bekbaça ise uzun yıllar yaşıyor ve atalarının kalmıklara karşı savaşını demam yaptırarak onları Kırgız sınırlarından kovalıyor. Sombilek boyu 11 bin satırdır. Sombilek adlı kahraman tangutların, kalmıkların bahadırlarını yenerek kendi halkını onların baskılarına kurtarıyor. Çigitey 12 bin satırdır. Bu bölümün de esasını Kalmuklarla savaş teşkil ediyor. Çigitey Manas soyunun son yiğittir. Çok genç yaşlarında, evlenmeden ölüyor. İlginç ki, Manas sadece hacmine ve kapsadığı zamanın büyüklüğüne göre değil, hem de söz sanatın çok yüksek zevkle kullanılması bakımından önemli bir edebiyat eseridir. Bu destanına tüm araştırmacıları onun bedii meziyetlerinden hayranlıkla bahsetmişlerdir.

